

Miroslav Krystoň
Erik Selecký

INOVÁCIE V EDUKÁCIÍ SENIOROV

Praha 2021

prof. PaedDr. Miroslav Krystoň, CSc.
PhDr. Ing. Erik Selecký, PhD. et. PhD.

Inovácie v edukácii seniorov

Ďalšie:

Česká a slovenská andragogika
Svazek 24

Ediční rada:

doc. MUDr. Iva Holmerová, Ph.D. | prof. PhDr. Soňa Kariková, PhD. |
prof. PaedDr. Miroslav Krystoň, CSc. | PhDr. Mgr. Jaroslav Kříž, MBA | PhDr. Martin
Kursch, Ph.D. | prof. PhDr. Milan Nakonečný | PhDr. Ing. Zdeněk Matouš, Ph.D.,
MBA | doc. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD, MBA | doc. PaedDr. Ivan Pavlov,
PhD. | prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc., dr. h. c. | Mgr. Milan Rataj, Ph.D., MBA |
prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA | PhDr. Mgr. Michal Vostrý, Ph.D.

Vědecká redaktorka:

prof. PhDr. Soňa Kariková, PhD.

Recenzenti:

doc. PhDr. Martin Javor, PhD.
prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA

Vydavatel:

Česká andragogická společnost, Praha
1. vyd.

Grafická úprava:

DORS studio, spol. s r. o.

Všechna práva vyhrazena. Toto dílo, ani jeho část
není možné reprodukovat bez souhlasu majitele práv.

© Miroslav Krystoň, Erik Selecký, 2021

© Česká andragogická společnost, z. s., 2021

ISBN 978-80-907809-9-6

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Krystoň, Miroslav, 1964-

Inovácie v edukácii seniorov / Miroslav Krystoň, Erik Selecký. -- 1. vyd. -- Praha : Česká andragogická spoločnosť, 2021. -- 121 stran. -- (Česká a slovenská andragogika ; svazek 24)

Anglické resumé

Obsahuje bibliografiu

ISBN 978-80-907809-9-6 (brožováno)

* 374.7-053.9 * 37.013.83-053.9 * 37.0:001.895 * 37.0:005.6 * (048.8)

-- vzdelávání seniorů

-- gerontagogika

-- inovace ve vzdělávání

-- kvalita vzdělávání

-- monografie

374 - Výchova a vzdělávání dospělých. Mimoškolní výchova a vzdělávání [22]

OBSAH

ÚVOD	9
1 KONTEXTY (KONTEXTUALIZÁCIA) EDUKÁCIE SENIOROV	13
1.1 Sociálne kontexty edukácie seniorov	15
1.2 Edukologické kontexty edukácie seniorov	33
1.3 Psychologické kontexty edukácie seniorov	43
1.4 Inštitucionálny kontext edukácie seniorov	57
2 INOVÁCIE V EDUKÁCIÍ SENIOROV	75
2.1 Význam a ciele inovácií v edukácii	75
2.2 Príklady uplatnenia inovatívnych prístupov v edukácii seniorov	78
2.3 Inovácie v edukácii seniorov - výskumné zistenia	89
2.3.1 Metodológia výskumu	89
2.3.2 Cieľ výskumu	90
2.3.3 Výskumná otázka	90
2.3.4 Výskumná vzorka – respondenti výskumu	90
2.3.5 Metódy výskumu	92
2.3.6 Etika výskumu	93
2.4 Výsledky výskumu a ich interpretácia	94
2.5 Zhrnutie a diskusia	105
ZÁVER	109
SUMMARY	111
LITERATÚRA	113
ZOZNAM TABULIEK	121

ÚVOD

Edukácia seniorov je v súčasnosti konsenzuálne vnímaná ako integrálna súčasť procesu celoživotného učenia. Tento koncept je už niekoľko desaťročí opakovane potvrdzovaný a akcentovaný nie len ako základný princíp vnímania edukácie, ale aj ako východisko pri tvorbe a realizácii konkrétnych edukačných aktivít.

Biodromálny charakter edukácie vytvára priestor pre výchovu a vzdelávanie vo všetkých štádiách ontogenézy človeka. Umožňuje mu tak, nie len pripraviť sa na plnenie úloh vyplývajúcich z jednotlivých sociálnych rolí, ale poskytuje mu aj šancu uspokojiť jeho špecifické potreby a záujmy.

Celoživotné učenie (sa) je, v tomto kontexte, potrebné vnímať ako priestor pre sociálnu a individuálnu sebarealizáciu človeka.

Edukácia seniorov predstavuje špecifický segment celoživotného učenia (sa). V základnej rovine je jej špecifickosť determinovaná charakterom cieľovej skupiny. Každý, kto má ambíciu vstúpiť do tohto procesu v pozícii manažéra, edukátora či evalvátora by mal poznať všeobecné, vedecky overené poznatky dotýkajúce sa jednotlivých atribútov procesu učenia sa v tejto skupine ľudí. Zároveň však musí citlivo vnímať ich individuálne charakteristiky, ako sú zdravotný stav, motivácia, doterajšie životné skúsenosti (vrátane edukačných), sociálno-ekonomický status a pod.

K tomu všetkému treba pripomenúť, že pozícia seniorov v spoločnosti sa dynamicky mení. Život súčasných seniorov je svojim charakterom „na míle“ vzdialený predstávám ukotveným v našom vedomí, či podvedomí, v minulosti. Sociálno-ekonomická situácia v kombinácii s verifikovanými prognózami demografického vývoja, v celku jednoznačne, stanovuje požiadavku zmeny pohľadu na dnešný, ale najmä budúci život seniorov. Inak povedané, seniori už dnes, a v budúcnosti s pravdepodobnosťou rovnajúcou sa istote, predstavujú populačnú skupinu s reálnymi úlohami a stále, oprávnene, rastúcimi ambíciami tak v sociálnom, ako aj hospodárskom, politickom a kultúrnom živote spoločnosti.

Výchova a vzdelávanie seniorov má, prirodzene, aj svoj odborný – edukologický rozmer vystavaný na poznatkovom poli vedeckých disciplín, ktoré sa edukáciou seniorov primárne, alebo sekundárne zaoberajú.

Všetky tieto skutočnosti viedli autorov predkladanej publikácie k tomu, aby priblížili jej ústrednú tému, ktorou sú inovatívne prístupy v edukácii seniorov, na pozadí analýzy základných kontextov, v ktorých je tento proces ukotvený. Vychádzame pritom z predpokladu, že cieľ aplikácie inovačných prvkov, ktorým je zvýšenie efektívnosti, dostupnosti, ale aj prístupnosti edukačných aktivít určených seniorskej populácii musí reflektovať exogénne aj endogénne faktory, ktoré tento segment edukačnej reality determinujú.

Charakteristika týchto faktorov tvorí obsah prvej kapitoly predkladanej monografie. Je zameraná na obsahovú a diskurzívnu analýzu javov a procesov, ktoré predstavujú faktografickú a metodologickú poznatkovú bázu predmetnej problematiky. V tomto kontexte upriamujeme pozornosť na sociálne ale aj individuálne determinanty, ktoré v súčasnosti zdôrazňujú potrebu a význam edukácie seniorov. Osobitná stať je venovaná edukologickému kontextu, v ktorom na edukáciu seniorov nazeráme primárne cez optiku geragogiky, ako etablovanej súčasť systému vied o výchove a vzdelávaní človeka. Z hľadiska zamerania a cieľov tejto práce považujeme za nevyhnutné zaoberať sa aj inštitucionálnym kontextom seniorskej edukácie, pričom pozornosť sústredíme na jej organizáciu a riadenie v podmienkach univerzít tretieho veku, ktoré u nás i v iných ďalších európskych krajinách zastávajú popredné miesto v organizačnom systéme vzdelávania starších dospelých a seniorov.

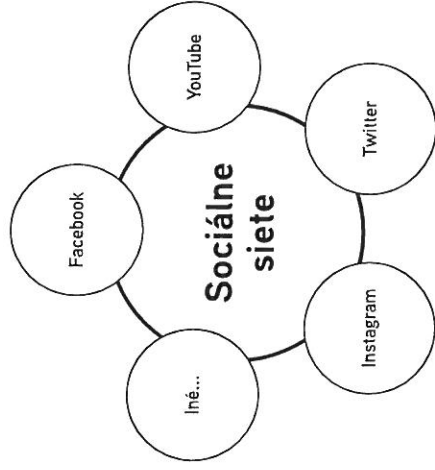
Naznačená teoretická a metodologická kontextualizácia nie je samoučelná. Predstavuje epistemologické východisko pre teoreticko-empirickú analýzu ústrednej témy tejto publikácie, ktorou sú inovatívne prístupy v edukácii seniorov.

Z tohto hľadiska za ťažiskovú považujeme druhú časť predkladaného textu venovanú deskripcii a obsahovej analýze tých edukačných postupov, ktoré sú, podľa nášho názoru, nositeľmi zreteľného inovačného potenciálu, tak z pohľadu realizátorov, ako aj účastníkov seniorskej edukácie. Pri vedomí a plnej akceptácii faktu, že inovácie sa môžu dotýkať všetkých kurikulárnych kategórií výchovy a vzdelávania, pozornosť upriamujeme primárne na inovácie, ktoré v súčasnosti, ale aj perspektívne obohacujú najmä procesualnú rovinu edukácie seniorov. V tomto

kontexte sú v texte druhej kapitoly charakterizované aktuálne využívané, ale aj nové formy, metódy, edukačné technológie (vrátane spôsobov ich technickej podpory a realizácie) a organizačné koncepty, ktoré sú v podmienkach domácich i vybraných zahraničných univerzít tretieho veku vnímané ako významný dynamizujúci faktor vzdelávania starších dospelých a seniorov.

S cieľom empiricky verifikovať teoretické poznatky a praktické skúsenosti súvisiace so zavádzaním inovácií do procesu edukácie seniorov prezentujeme v texte našej monografie aj výsledky vlastných výskumných aktivít, ktoré sme získali a spracovali v rokoch 2019–2020. Ich podstatná časť je parciálnym produktom prebiehajúceho, širšie koncipovaného medzinárodného projektu 2018-1-SK01- KA204-04629: „*Increase and development of manual skills and physical vitality of citizens of the European Union over 50 years*“ – „*Zvyšovanie a rozvoj manuálnych zručností a fyzickej vitality občanov Európskej únie nad 50 rokov*“ – IDEMASAP“, realizovaným v rámci grantovej agentúry Európskej únie ERASMUS+, v programe KA204 „*Strategické partnerstvá v oblasti vzdelávania dospelých*“. Koordinátorom projektu je Slovenská republika, konkrétne Centrum ďalšieho vzdelávania na Technickej univerzite vo Zvolene a partnermi inštitúcie a organizácie zamerané na vzdelávanie seniorov z Poľskej republiky, Španielskeho kráľovstva, Portugalskej republiky a Českej republiky. Výskum, konštruovaný v kombinovanom kvantitatívno-kvalitatívnom dizajne prináša deskripciu, analýzu a komparáciu názorov manažérov a študentov zainteresovaných edukačných inštitúcií v uvedených krajinách s cieľom identifikovať a abstrahovať inšpiratívne inovačné prvky a ich aplikačný potenciál v jednotlivých národných, resp. regionálnych a miestnych štruktúrach a podmienkach.

Obr. 1: Sociálne siete

Zdroj: vlastné spracovanie

Inovatívny prínos sociálnych sietí v edukácii seniorov je možné vnímať tak z pohľadu študujúcich, ako aj z pohľadu vyučujúcich a manažérov. Pre všetky tieto skupiny je základným benefitom sociálnych sietí ich rozsahom prakticky neohra- ničený komunikačný a prezentačný priestor, využiteľný pri minimálnych vstup- ných a prevádzkových nákladoch. Dnes by sme už len ťažko hľadali vzdelávaciu inštitúciu, ktorá by na svoj marketing nevyužívala aj niektorú (spravidla viacerú) zo sociálnych sietí uvedených v obrázku 1.

Zároveň však treba dodať, že samotná existencia sociálnych sietí je z pohľadu ich edukačného prínosu len ďalším technologickým krokom nadväzujúcim na svojich predchodcov, akými v minulosti boli klasické poštové služby, rozhlas, televízia, či audiovizuálne záznamové nosiče. Každý z nich ponúkal vzdelávajúcim sa, vzdelá- vateľom i manažérom vzdelávania možnosť využitia svojich, stále sa rozširujúcich a zdokonaľujúcich funkcií. Avšak stále to bola „len“ možnosť, šanca, výzva ako tento technický, resp. technologický potenciál využiť v prospech všetkých zain- teresovaných aktérov.

Na tejto skutočnosti sa nič nemení ani v súčasnosti. Ani dnes neexistujú žiadne univerzálne platné mechanizmy, ktoré by vopred garantovali, že sociálne siete, alebo ďalšie elektronické komunikačné aplikácie, ako napríklad Viber, Facebook

Messenger, Microsoft Teams, Webex, alebo WhatsApp budú využívané výhradne „pro bono publico“, teda len pre „verejné blaho“. Inovatívny potenciál týchto pro- striedkov, teda funkcie a možnosti, ktoré aj vo vzťahu k edukácii seniorov ponúkajú môže byť naplnený len pri rešpektovaní všetkých kontextuálnych súvislostí, ktoré proces edukácie seniorov charakterizujú (viď prvá časť tejto publikácie).

2.3 INOVÁCIE V EDUKÁCIÍ SENIOROV – VÝSKUMNÉ ZISTENIA

Medzi základné úlohy súvisiace s rozvojom geragogiky ako vednej disciplíny patrí aj systematická realizácia vlastných výskumných aktivít. Empiricky verifikované zistenia sú jedným z kľúčových zdrojov teoretickej reflexie, pričom ich analýza ne- súvisí len s poznaním súčasného stavu rozvoja jednotlivých aspektov geragogickej praxe, ale vytvára aj poznatkovú bázu ďalšie výskumné aktivity.

V týchto intenciách chceme predstaviť parciálne výsledky empirického výskumu, ktorý bol zameraný na možnosti uplatňovania inovatívnych prístupov v edukácii seniorov vo vybraných krajinách Európy. Výskum bol realizovaný ako súčasť širšie koncipovaného medzinárodného projektu 2018-1-SK01- KA204-04629: „Increase and development of manual skills and physical vitality of citizens of the European Union over 50 years“ – „Zvyšovanie a rozvoj manuálnych zručností a fyzickej vitality občanov Európskej únie nad 50 rokov“ – IDEMASAP“, v rámci grantovej agentúry Európskej únie ERASMUS+, v programe KA204 „Strategické partnerstvá v oblasti vzdelávania dospelých“. Koordinátorom projektu je Slovenská republika, konkrétne Centrum ďalšieho vzdelávania na Technickej univerzite vo Zvolene a partnermi boli inštitúcie a organizácie zamerané na vzdelávanie seniorov z Poľskej republiky, Španielskeho kráľovstva, Portugalskej republiky a Českej republiky.

2.3.1 Metodológia výskumu

Výskum, konštruovaný v kombinovanom kvantitatívno-kvalitatívnom di- zajne prináša deskripciu, analýzu a komparáciu názorov manažérov a štu- dentov zainteresovaných edukačných inštitúcií v uvedených krajinách. Kombináciu kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu považujeme vo vzťahu k cieľom výskumu za opodstatnenú a funkčnú, pričom sa opierame

aj o rešpektované metodologické zdroje (Průcha, 2014, s. 108; Punch, 2008, s. 74), resp. Gavoru, podľa ktorého narastajúca liberalizácia metodológie výskumu umožnila, že kvantitatívny a kvalitatívny prúd metodológie sa už nechápu ako dva súperiace tábory, ale ako priateľské strany, ktoré si v výskume môžu vzájomne pripomínať (2015, s. 376).

2.3.2 Cieľ výskumu

Cieľom výskumu je identifikovať a abstrahovať inšpiratívne inovačné prvky a ich aplikačný potenciál v jednotlivých národných, resp. regionálnych a miestnych štruktúrach a podmienkach.

2.3.3 Výskumná otázka

Na základe stanoveného výskumného cieľa sme formulovali základnú výskumnú otázku:

„Aké inovácie sa funkčne využívajú vo vybraných zahraničných inštitúciách pre vzdelávanie seniorov.“

Očakávame, že na základe analýzy odpovedí respondentov budeme môcť identifikovať, čo sa v edukácii seniorov v súčasnosti považuje za inovatívny prístup, aké sú jeho konkrétne využitia v inštitúciách, kde sa edukácia seniorov realizuje a v neposlednom rade chceme zistiť aký je manažérsky pohľad na implementáciu inovatívnych prvkov z hľadiska hodnotenia ich prínosu, ale aj potencionálnych negatív, resp. ohrození.

2.3.4 Výskumná vzorka – respondenti výskumu

V zmysle prezentovaných teoretických východísk a s cieľom získať komplexnejší pohľad na výskumný problém, t. j. fenomén inovácií v edukácii seniorov sme považovali za nevyhnutné osloviť dve kľúčové skupiny respondentov. Výskumná vzorka tak pozostávala z dvoch výskumných súborov (VS):

VS 1 – tvorí päť manažérov univerzít tretieho veku (UTV) z vybraných krajín Európy (Portugalsko, Španielsko, Poľsko, Česká republika a Slovensko), ktorí

sú aktívne zapojení v medzinárodnom projekte IDEMASAP a majú dlhoročné skúsenosti s organizáciou vzdelávania seniorov:

- Respondent č.1 – žena, projektová manažérka UTV, Portugalsko;
- Respondent č.2 – žena, projektová manažérka UTV, Španielsko;
- Respondent č.3 – žena, riaditeľka UTV, Poľsko;
- Respondent č.4 – žena, manažérka UTV, Česká republika;
- Respondent č.5 – muž, manažér UTV, Slovensko.

VS 2 – pozostáva zo študentov UTV z vybraných krajín Európy (Španielsko, Portugalsko, Poľsko, Česká republika a Slovensko), ktorí aktívne participujú na medzinárodnom projekte IDEMASAP a už niekoľko rokov navštevujú univerzity tretieho veku. VS 2 tvorí 100 respondentov v rovnakom kvantitatívnom zastúpení podľa jednotlivých krajín, t. j. z každej krajiny 20 respondentov. Základné socio-demografické charakteristiky VS 2 uvádzame v nasledovných tabuľkách:

Tabuľka 1.1: Počet a rodové zloženie respondentov (VS 2)

Počet respondentov výskumu	SVK	CZE	POL	ESP	POR	Spolu/Ø
	20	20	20	20	20	20
z toho ženy	13	17	16	16	15	77
% ženy	65,00%	85,00%	80,00%	80,00%	75,00%	77,00%
priemerný vek	68,80	67,55	69,85	68,72	68,05	Ø=68,5
z toho ženy	69,15	67,12	69,63	69,71	67,80	Ø=68,7

Zdroj: vlastný výskum

Tabuľka 12: Najvyššie dosiahnuté vzdelanie respondentov (ISCED)

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie (ISCED)	SVK	CZE	POL	ESP	POR	spolu	%
0 – materská škola	0	0	0	0	0	0	0
1 – 1.stupeň základnej školy	0	0	0	0	0	0	0
2 – 2.stupeň základnej školy	0	0	1	2	7	10	10
3 – stredná škola s maturitou	7	9	15	0	9	40	40
4 – pomaturitné kvalifikačné vzdelávanie	2	7	1	2	0	12	12
5 – vysokoškolské prvého stupňa	0	0	1	8	4	13	13
6 – vysokoškolské druhého stupňa	11	4	2	8	0	25	25
7 – doktorandské štúdium	0	0	0	0	0	0	0
Spolu:	20	20	20	20	20	100	100

Zdroj: vlastný výskum

2.3.5 Metódy výskumu

V snahe zabezpečiť čo najvyššiu validitu výskumných zistení boli pri zbere empirických dát použité viaceré metódy:

- dotazník pre manažérov vzdelávania (DOTMAN):**

bol distribuovaný manažérom zúčastňujúcich sa medzinárodného projektu v mesiacoch marec až máj 2019. Bol navrhnutý v programe MS Office 2019 Word v slovenskej a anglickej jazykovej mutácii. Vzhľadom na ciele a úlohy výskumu boli do dotazníka zaradené len položky s tvorbou odpovede (otvorené otázky). Hlavným cieľom bolo získanie podrobného opisu inovatívneho nástroja, ktorý by mal byť charakterizovaný aspoň desiatimi vetami. Požiadali sme respondentov, aby neprezentovali len svoje vlastné skúsenosti s aplikáciou inovatívnych nástrojov, ale aby na vyplnení spolupracovali, resp. komunikovali aj so svojimi národnými asociáciami univerzít tretieho veku. Takýmto postupom sme chceli sme získať čo najlepší prehľad o vybranom súbore inovácií, vrátane deskripcie ich výhod (benefitov), ale aj nevýhod (rizík) vyplývajúcich z ich praktickej aplikácie.

- dotazník pre účastníkov vzdelávania – študentov UTV (DOTUV):**

bol zaslaný študentom zúčastňujúcich sa medzinárodného projektu v mesiacoch november až december 2019. V dotazníku boli použité zatvorené otázky s dichotomickou ponukou odpovedí, jednoduchým výberom, viacnásobným výberom aj otázky s poradovou hierarchiou. Dotazník bol vytvorený v slovenskom jazyku a následne preložený do anglického jazyka. Manažéri z krajín Poľsko a Portugalsko ho preložili do svojej rodnej reči a kolegovia zo Španielska ho preložili okrem španielskeho jazyka aj do galicijského jazyka, nakoľko oblasť La Coruña sa nachádza na území Galície, ktorá má určité jazykové odlišnosti od úradného španielskeho jazyka. Distribúcia a zber dotazníkových hárkov boli realizované prezenčne, s cieľom zabezpečiť čo najväčšiu návratnosť. Po vyplnení dotazníka všetkými študentmi UTV nám boli dotazníky zaslané na spracovanie. Výsledky boli prepísali do programu MS Office 2019 Excel a štatisticky spracované.

- štandardizovaný rozhovor s manažermi vzdelávania (ROZMAN):**

bol nástrojom zistenia existujúcich manažérskych prístupov pri organizácii UTV v európskom priestore orientovaný najmä na inovačné prístupy. Cieľovou skupinou vedeného rozhovoru boli manažéri jednotlivých UTV vo vybraných krajinách Európy (Španielsko, Portugalsko, Poľsko, Česká republika a Slovensko). Otázky boli vopred pripravené v slovenskom a anglickom jazyku. Rozhovor s manažermi v Českej a Slovenskej republike bol vedený v slovenskom jazyku, rozhovor s manažérom z Poľska v ruskom jazyku a rozhovor s manažermi zo Španielska a Portugalska v anglickom jazyku. Pre metódu štandardizovaného rozhovoru sme sa rozhodli najmä z dôvodu možnosti lepšieho vzájomného porovnávanía, hodnotenia a kategorizácie odpovedí (Gavora, 2010).

Uskutočnený rozhovor, bol nahrávaný pomocou aplikácie „Hlasový záznamník“ do mobilného telefónu a prepísaný do programu MS Office 2019 Word. Po následnom prepise a formálnej úprave bol rozhovor zaslaný respondentom na autorizáciu.

2.3.6 Etika výskumu

Pri realizácii výskumu, spracovaní empirických údajov a ich interpretácii boli dodržané štandardné princípy vedeckej etiky (podľa: Gavora, 2010):

Dobrovoľná účasť subjektov vo výskume – respondenti – manažéri aj študenti UTV boli na začiatku projektu IDEMASAP informovaní o výstupoch v podobe fotografií, videí, dotazníkov a rozhovorov.

Informovanie o výskume – na začiatku realizovaného rozhovoru boli respondenti (VS 1) verbálne oboznámení so skutočnosťou, že výsledky rozhovoru budú použité pre vedecké účely aj pre výstupy projektu. V dotazníku, ktorý bol distribuovaný manažérom aj študentom UTU, bolo tiež uvedené, že výsledky budú použité pre vedecké účely aj pre výstupy projektu.

Poučený súhlas – na účely výskumu sme nepožadovali písomný súhlas, pretože účastníci projektu sa zaviazali svojim podpisom na začiatku projektu, že budú spolupracovať na výstupoch projektu aj v podobe dotazníka alebo rozhovoru.

Neublížovanie – výskum prebiehal tak, že u skúmaných osôb nedošlo k psychickému, ani k fyzickému ublíženiu.

Požadovanie len takých informácií, ktoré nie sú v protiklade s etikou – nepožadovali sme informácie, ktoré by neboli v súlade s etickými normami platnými v jednotlivých krajinách, resp. regiónoch, v ktorých sa výskum realizoval.

Zachovanie dôverylosti informácií o účastníkoch výskumu – osobné údaje od respondentov považujeme za dôverné a nebudeme ich zverejňovať v našej práci. Dotazníky boli anonymné a v časti rozhovor sme zovšeobecnilí označenie manažéra za respondenta č. 1 až č. 5.

Korektné spracovanie dát výskumníkom – údaje získané rozhovormi a metódou dotazníka neboli menené, resp. upravované.

2.4 VÝSLEDKY VÝSKUMU A ICH INTERPRETÁCIA

Jednotlivé empirické dáta spracované na príslušnej úrovni kvantitatívnej t. j. matematicko-štatistickej analýzy (dotazníky), resp. deskriptívnej a obsahovej analýzy (rozhovor) predstavujú relatívne rozsiahly inventár informácií dotýkajúcich sa nie len problematiky inovácií a verifikovaných skúseností s ich implementáciou

do procesu edukácie seniorov, ale aj iných aspektov súvisiacich so zvyšovaním kvality tohto procesu (v súlade so širším zameraním projektu IDEMASAP). Z hľadiska profilácie a obsahovej kohézie tejto publikácie sme pozornosť sústredili primárne na prezentáciu a interpretáciu tých empirických zistení, ktoré priamo korešpondujú s formuláciou hlavnej výskumnej otázky a s ňou súvisiacich podotázok (podkap. 2.3.3).

Skôr než sme pristúpili k otázkam smerujúcim ku konkrétnym podobám inovácie v edukácii seniorov, zaujímalo nás čo pre jednotlivé skupiny respondentov znamená pojem inovácia vo vzdelávaní. Na takto formulovanú otázku manažéri UTU (VS 1 – ROZMAN) odpovedali nasledovne:

- **Respondent č.1:** „Neznamená to, že musí ísť o niečo nové. Je veľa ciest ako niečo naučiť, ale téma je tá istá. Dôležité z môjho pohľadu je nájsť a používať vhodnú stratégiu, ako motivovať seniorov ku vzdelávaniu počas celého roka. Výborný príklad, ktorý máme v Portugalsku a funguje veľmi dobre, je „Walking football“ (kráčajúci futbal). V tejto aktivite sa strieda pohyb-šport, sociálny a psychologický aspekt. Futbal každý pozná, ale nepozná „kráčajúci futbal“, čiže aj toto považujeme za inováciu v pohybových aktivitách pre seniorov. A to je pre nás aj pre seniorov inovatívne.“
- **Respondent č.2:** „Pre mňa to znamená akýkoľvek spôsob alebo metóda, ktorá vedie k zlepšeniu procesu učenia a učenia sa.“
- **Respondent č.3:** „Niečo nové, niečo, čo sme predtým nevedeli.“
- **Respondent č.4:** „Vývoláva vo mne veľmi pozitívnu odozvu, lebo mám rada inovácie. Podľa mňa do každej práce patrí inovácia, lebo keď nie je inovácia, tak nastupuje stagnácia. Dlhodobá stagnácia nevytvára nič dobré.“
- **Respondent č.5:** „Podľa mňa inovácia znamená zavádzanie nových postupov, ktoré nám pomáhajú vo vzdelávaní zlepšovať jeho kvalitu.“

Rovnakú otázku sme v rámci dotazníkového šetrenia položili aj respondentom z VS 2 (DOTUV). Ich úlohou bolo jednotlivé alternatívy charakterizujúce inovácie vo vzdelávaní hodnotiť na škále významnosti (6 = najvyššia významnosť, 1 = najnižšia významnosť). Štatisticky spracované odpovede uvádzame v T 13:

Tabuľka 13: Čo pre vás znamená inovácia vo vzdelávaní?

Čo pre vás znamená inovácia vo vzdelávaní?	SVK	CZE	POL	ESP	POR	priemer
metóda ako zlepšiť vzdelávanie	3,45	4,50	5,05	4,40	4,40	4,36
cesta ako zlepšiť vzdelávanie	3,90	4,15	5,20	4,25	4,10	4,32
niečo atraktívne	4,15	2,45	4,90	4,35	5,65	4,30
motivácia seniorov na vzdelávanie	4,00	3,40	5,20	4,25	3,25	4,02
niečo nové	3,40	4,25	4,90	3,35	3,70	3,92
opak stagnácie	2,40	2,25	4,55	4,15	2,40	3,15

Zdroj: vlastný výskum

Podstatným zistením, ku ktorému sme dospeli analýzou odpovedí respondentov je fakt, že inovácie znamenajú pre obidve skupiny (študenti aj manažéri UTUV) pozitívny a želateľný jav, ktorý obohacuje edukáciu, zvyšuje jej kvalitu a robí ju príťažlivejšou. Takéto pozitívne konotácie sú znamením, že inovácie nie sú akčermi seniorského vzdelávania vnímané ako obava z niečoho čo je nové a neznáme. Z kurikulárneho hľadiska respondenti inovácie najčastejšie spájajú s procesuálnou rovinou edukácie (spôsob, postup, forma, metóda...).

V tomto základnom kontextuálnom rámci sme zisťovali, s ktorými inovatívnymi aktivitami sa v rámci edukácie seniorov respondenti stretli a ako ich vnímajú, resp. hodnotia. Informácie o aktivitách, ktoré respondenti považujú za inovatívne sme získali prostredníctvom dotazníkov DOTMAN (manažéri) a DOTUV (študenti), ako aj rozhovorom s manažermi (ROZMAN).

V dotazníku DOTMAN sme respondentov požiadali, aby deskriptívnym spôsobom popísali nimi vybraný inovatívny postup, pričom to nemusela byť výhradne činnosť realizovaná na UTV kde pôsobia. Súčasťou zadania bola aj výzva, aby respondenti stručne charakterizovali prínos, ale aj potencionálne riziká, resp. obmedzenia, ktoré nimi popísaná aktivita sprevádzajú. Prehľad odpovedí prezentujeme podľa jednotlivých krajín:

• Respondent 1 (Portugalsko):

Turistickí sprievodcovia

„Turistickí sprievodcovia je vzdelávací aj kultúrny projekt. Nadviazali sme partnerstvo s niekoľkými múzeami a obcami, aby mohli seniori študenti robiť sprievodcov v miestnych múzeách, alebo pôsobiť ako sprievodcovia – pomocníci v rámci kultúrnych aktivít v regióne. V rámci týchto aktivít si seniori neustále zdokonaľujú svoje vedomosti a sociálne zručnosti a zvyšujú svoju účasť na aktivitách v regióne.“

Výhody:

„podpora motivácie starších ľudí na rozvoji aktivít regionálneho charakteru; zvyšuje sociálne kontakty a znižuje počet prípadov osamelosti a depresie; podporuje aktívne starnutie.“

Nevýhody:

„ak projekt trvá dlhšie, seniori študenti majú tendenciu prestať pracovať skôr, ako projekt skončí.“

• Respondent 2 (Španielsko):

Rádio senior – rozvoj mediálnej gramotnosti a aktívneho občianstva

„Rádio Senior je mediálny vzdelávací projekt. Jeho cieľom je formovať, vytvárať a rozvíjať nástroje sociálnej komunikácie na podporu aktívnej účasti v občianskej spoločnosti a následne analyzovať informácie v informačnej a znalostnej spoločnosti. Zameranie je na oblasť mediálnej gramotnosti (otvorenie sveta sociálnej komunikácie; poskytovanie informácií z praxe; porozumenie základným technologám na tvorbu a výrobu obsahu; poznanie účelu masovo-komunikačných prostriedkov), na IT vzdelávanie (vytvorenie a aktualizácia blogu; používanie nástrojov ako Gmail a Disk Google; používanie nástrojov na spracovanie zvuku, jeho ukladanie a editovanie na Audacity, RadioCo, Ivoox a ďalšie) a praktický výcvik v oblasti rádio vysielania v spolupráci s profesionálnymi zamestnancami rádia.“

Výhody:

„oboznámenie študentov so sociálnou komunikáciou s využitím IT; získavanie vedomostí a zručností v informačnej a znalostnej spoločnosti; zvyšuje informovanosť o právach starších dospelých, najmä o komunikácii a informáciách, predchádzaní diskriminácie a podpore aktívneho, kritického, participatívneho a pripraveného občianstva; podporuje galicijský jazyk ako prostriedok sociálnej komunikácie.“

Nevýhody:

„projekt si vyžaduje aspoň strednodobý záväzok študenta seniora; pre lektora je to veľmi časovo náročné; spolupráca môže byť náročná.“

Peer to peer education

„Peer to peer vzdelávanie je metódika široko používaná vo všetkých vzdelávacích kontextoch. Zdá sa nám však dôležitejšia u starších dospelých, pretože majú špecifické potreby (najmä viac času na spracovanie informácií) a to viac chápu ich rovesníci. Vzdelávanie „peer to peer“ – rovného s rovným je spôsob, kedy študenti učia študentov a sú približne rovnako vekovo starí. Táto metódika sa prvýkrát použila v roku 2018 na UTV La Coruña. Metodiku sme realizovali na odboroch, ako sú komunikačné zručnosti, IT vzdelávanie, jazykové vzdelávanie a kognitívne a motorické zručnosti. Vzdelávanie typu „peer to peer“ sa osvedčilo najmä v tvorivých dielnach manuálnych zručností, kde študent lektoroval workshop zameraný na výrobu rôznych druhov náramkov. Najskôr majú študenti – lektori formálne stretnutie s pedagógom a následne môžu viesť skupiny svojich rovesníkov.“

Výhody:

„študenti preberajú zodpovednosť za svoje vlastné učenie; o vyučovacom predmete sa dozvedia oveľa viac; obaja rovesníci seniori sa učia jeden od druhého; vzájomné vzdelávanie zvyšuje sebadôveru v procese učenia; zvyšujú sa komunikačné schopnosti.“

Nevýhody:

„vzájomné učenie si vyžaduje dobré plánovanie a intenzívne sledovanie, je to náročné na čas a energiu; neakceptujú ho všetci študenti.“

• **Respondent 3 (Poľsko):**

Medzigeneračná spolupráca

„Medzigeneračná spolupráca je jedným z inovatívnych prístupov pôsobenia UTV v Lubsku. Univerzita tretieho veku a jej študenti nadviazali spoluprácu s miestnymi školami – základnou a strednou školou, ktoré sa volajú podľa Edmunda Bojanowského. Spolupráca je veľmi dôležitá, pretože prináša nový rozmer a kvalitu do vzdelávacieho procesu. Vo všeobecnosti vieme, že deti sa učia od dospelých. Tento predpoklad vychádza najmä zo získaných vedomostí, zručností, skúseností počas života. Niektoré výskumy aj prax ale dokazujú, že aj starší dospelí môžu z tejto spolupráce profitovať. Môžu to byť najmä nové technológie, hardware, software. Aj vďaka tejto aktivite udržujú študenti – seniori nepretržitý kontakt s duchom mladosti a bezstarostnosti. Rovnako dôležitá je príležitosť, keď sa môžu seniori podeliť so svojimi spomienkami s deťmi a mladými študentami. Vzdelávanie sa realizuje veľmi prirodzeným spôsobom – konverzáciou, spoločnými akciami, vzájomnou pomocou.“

Výhody:

„vzájomný prospech pre obe strany – starších aj mladších; kombinácia mladej kreativity a skúsenosti starších ľudí v rámci spoločných aktivít; informovanie mladých ľudí o dôležitosti staršej generácie pre spoločnosť; informovanie starších ľudí o dôležitosti tvorivosti mladšej generácie; mladší ľudia učia starších, ako sa vyhnúť nebezpečenstvu v oblasti nových IKT.“

Nevýhody:

„časový priestor na spoluprácu.“

• **Respondent 4 (Česko):**

Virtuálna univerzita tretieho veku

„Jedným z inovatívnych nástrojov seniorského vzdelávania v Českej republike je aj Virtuálna univerzita tretieho veku, ktorú organizuje Česká zemědělská univerzita v Prahe. Cieľovou skupinou sú najmä ľudia v seniorskom veku, ktorí sa nemôžu zúčastniť na štúdiu na štandardnej univerzite tretieho veku. Študentujú prostredníctvom svojich konzultačných stredísk, ktoré vznikajú po celej

Českej republike predovšetkým v knižniciach, obecných úradoch či školách. VUVV obsahuje šesť prednášok za semester. V rámci celej ČR existuje viac ako 275 konzultačných stredísk, kde prebieha vzdelávanie. Seniori sa vzdelávajú raz za dva týždne a musia splniť požiadavku minimálne 80 % účasti na virtuálnych prednáškach. Pri tejto forme vzdelávania je dôraz na samoštúdium. Po každej videoprednáške seniori vyplňujú test a pri ukončení kurzu vyplňujú aj záverečný test. Seniorom sú ponúkané rôzne kurzy z rôznych vedných oblastí.“

Výhody:

„získanie nových vedomostí; priblíženie štúdia k bydlisku; pravidelná spätná väzba po každej videoprednáške; podpora aktívneho starnutia; pravidelné stretávanie sa s vekovo blízkymi ľuďmi.“

Nevýhody:

„chýba priamy kontakt s lektorom; rôznorodá kvalita lektorov; rôznorodá kvalita prostredia, v ktorom sa uskutočňuje vzdelávanie; nie je možnosť rozvíjať diskusiu s odborníkom na tému; rôzne IT schopnosti seniorov.“

Medzigeneračné učenie

„Medzigeneračné aktivity sú jedným z konkrétnych prostriedkov cieľeného znižovania medzigeneračnej priepasti a zvyšovania sociálnej súdržnosti v spoločnosti. Medzigeneračná univerzita MENDELU (Mendelova univerzita v Brne – pozn. autorov) vznikla rozšírením aktivít Oddelenia vzdelávania seniorov. Doteraz bola činnosť oddelenia zameraná na seniorov a ich individuálny rozvoj prostredníctvom rôznorodých vzdelávacích a voľnočasových aktivít v rámci univerzity tretieho veku. Dlhodobou pozorujeme záujem nielen našich študentov, ale aj celospoločenský tlak na podporu medzigeneračného dialógu medzi starými rodičmi a vnúčatami, a to prostredníctvom vzdelávacích aj voľnočasových aktivít. Medzigeneračný vzdelávací program je určený pre starých rodičov (seniorov, ktorí sa aktívne zúčastňujú Virtuálnej univerzity tretieho veku MENDELU) a ich vnúčatá vo veku od 9 do 13 rokov. Každý senior môže do programu prihlásiť jedno vnúča. Program je rozdelený na šesť stretnutí, ktoré majú formu terénnych cvičení, zameraných na rastlinnú a živočíšnu ríšu. Vzdelávanie v týchto témach prebieha priamo v praxi a účastníci si môžu všetko pozrieť, alebo si to vyskúšať. Lektori terénnych cvičení sú odborníci z MENDELU.“

Výhody:

„získanie nových znalostí; znižovanie medzigeneračnej priepasti; zvyšovanie sociálnej súdržnosti v spoločnosti; podpora aktívneho starnutia; pravidelné stretnutia starých rodičov s vnúčatami.“

Nevýhody:

„veľká náročnosť na prípravu; veľká náročnosť pre lektora viesť dve cieľové skupiny; skĺbenie odbornej a pedagogickej kvality lektora; obmedzený počet osôb; starí rodičia môžu prísť len s jedným vnúčatom.“

Respondent 5 (Slovensko):

Seniori seniorom

„Vzdelávacia aktivita Seniori – seniorom je realizovaná na UTV Zvolen už viac ako štyri roky. Hlavným cieľom aktivity je nájsť študenta – seniora, ktorý študuje na univerzite tretieho veku a ktorý má bohaté skúsenosti z profesionálneho života alebo z voľnočasových aktivít. Vytipovanie seniora – lektora býva prostredníctvom odporúčaní od iných študentov, osobným kontaktom alebo nás lektor – amatér sám osloví. Prednáška, cvičenie alebo workshop je ponúknutý všetkým študentom UTV Zvolen prostredníctvom e-mailu, plagátu alebo sociálnych sietí. Študent, ktorý má záujem o túto bezplatnú prednášku, sa musí prihlásiť (z kapacitných dôvodov).“

Výhody:

„Lektor – amatér má bližšie k cieľovej skupine, lepšie pozná jej potreby; nie je kladený dôraz na kvalifikáciu lektora, ale na jeho odborné znalosti; vzbudzuje záujem študentov odovzdať svoje nadobudnuté skúsenosti a vedomosti svojim kolegom v škole; odúravame strach a stres s vystúpenia pred publikom a dávame im možnosť sebaaprezentácie.“

Nevýhody:

„slabšie alebo nulové lektorské zručnosti; neznalosť práce s digitálnymi technológiami.“

Pohľad manažérov na inovácie edukácie seniorov dopĺňajú aj ich odpovede na jednu z otázok v rámci rozhovoru (ROZMAN) zameranú na popis tých aktivít, ktoré sa realizovali, realizujú, alebo plánujú uskutočniť priamo v ich manažérskej kompetencii, resp. v prostredí UTV, na ktorej pôsobia. Aj v tomto prípade sme respondentov požiadali o identifikáciu pozitív i negatív spojených s implementáciou inovácií do geragogickej praxe:

Respondent 1 (Portugalsko): „Snažíme sa realizovať aktivity aj mimo triedy, aby seniori nadobudnuté znalosti a vedomosti využívali aj v reálnom prostredí.“

„Negatívum je, že máme veľké očakávania. Inovatívne pre manažérov nemusí znamenať inovatívne aj pre seniorov. Niekedy to môže byť pre nich demotivujúce a nechcú sa podieľať na aktivite. Ak v rámci projektových aktivít inovácie prebiehajú bez problémov, je to pre nás pozitívne.“

Respondent 2 (Španielsko): „Pozitívne skúsenosti máme s medzinárodnou aktivitou s názvom „Rádiová stanica“, ktorú sme realizovali v niektorých krajinách EÚ. Do tejto aktivity sú zapojení seniori študenti, ktorí sa prostredníctvom tohto projektu dostávajú do rodín v iných krajinách a spoznávajú inú kultúru.“

„Pozitívne vnímam „peer to peer education“ (vzdelávanie rovného s rovným) aj lektorovanie na dobrovoľnej báze, negatívum je, že v každej skupine sú rôzne osobnostné typy a to je veľmi ťažké sklbiť.“

Respondent 3 (Poľsko): „Realizujeme kurz práce s počítačom. Zaujímavosťou je, že seniori sa ho boja dotýkať, lebo si myslia, že sa niečo pokazí, ale naopak, deti sa neboja skúšať a stláčať. Učíme ich používať aj sociálne siete, vďaka ktorým môžu nielen seniori komunikovať medzi sebou, ale aj naši seniori so svojimi synmi, dcérami, vnukmi a vnúčkami v zahraničí. Pre nás je inovácia okrem IKT aj právne poradenstvo. Zabezpečujeme pre našich seniorov prednášky notárov, právnikov a sudcov. Tiež organizujeme turistiku a výlety na bicykli.“

„Ako pozitívum vnímam, že sa naši študenti naučia nové techniky maľovania a potom to učia svojich vnukov alebo vnúčky. Využili sme aj vzdelávacie metódy, keď sme pri počítačoch mali seniorov, ich deti aj ich vnukov a vnúčky. Deti pomáhajú v nových technológiách seniorom. Negatíva nevnímam.“

Respondent 4 (Česko): „Ide nám najmä o kvalitu a pozeráme sa hlavne na kvalitu lektorov. Využívame často medzigeneračný dialóg, začali sme aj medzigeneračnú univerzitu a využívame aj workshopy.“

„Pozitíva – rast a aktivizácia seniora. Negatíva – veľa inovácií znamená veľa informácií. Moja osobná stratégia je, radšej niekedy menej, ale kvalitne. Nie vo všetkom majú seniori inovácie radi.“

Respondent 5 (Slovensko): „Využívame Univerzitný informačný systém, ktorí využívajú najmä naša vysoká škola. Študenti tam majú svoje e-mailové adresy, dokumenty k predmetom, majú tam rozvrh, informácie od lektorov. V rámci jedného projektu sme nahrali 4 študijné odbory, vytvorili sme študijné materiály a testové batérie pre študentov a uložili sme to do systému MOODLE. Študentom ponúkame aj dištančnú a virtuálnu univerzitu. V blízkej budúcnosti chceme využívať SMS bránu, vytvoriť študentom študentské karty.“

„Pozitíva sú, že informácie o našich aktivitách sa prostredníctvom IKT môžu rýchlejšie šíriť. Seniori medzi sebou okrem fyzického kontaktu môžu udržiavať aj virtuálny. Negatívne stránky môžu byť vo forme informatizácie, čo je pre niektorých seniorov problém, keďže nie sú tak počítačovo gramotní, napr. e-mail, sociálne siete, elektronický dotazník.“

Základná obsahová analýza výpovedí manažérov UTU v jednotlivých krajinách prináša rôznorodé pohľady na problematiku implementácie inovatívnych prístupov do praxe edukácie seniorov. Nachádzame v nej odkazy na konkrétne výchovno-vzdelávacie aktivity, ale aj širšie koncipované názory presahujúce obsahovú rovinu tohto procesu. Ide napríklad o stanoviská dotýkajúce sa funkčnosti využívania rôznych technických prostriedkov a technologických postupov v komunikácii so seniori, resp. uchopenie tejto problematiky ako témy, na pozadí ktorej sú konštruované ďalšie zložky kurikula vzdelávania seniorov (napríklad medzigeneračné učenie).

V tomto kontexte nás zaujímalo s akými inováciami technického charakteru majú, v rámci svojho vzdelávania na univerzitách tretieho veku, skúsenosti samotní seniori. Z hľadiska interpretácie nižšie uvedených údajov považujeme za potrebné pripomenúť, že VS 2 tvorili respondenti – študenti UTU, ktorí boli účastníkmi projektu IDEMASAP, a ako takí mali, okrem iného, možnosť absolvovať výmenné mobility pobytu na participujúcich zahraničných univerzitách tretieho veku. Tento fakt stojí v pozadí skutočnosti, že v ich odpovediach sme zaznamenali aj odkazy

na skúsenosť s takými inováciami technického charakteru, ktoré nie sú bežne aplikované v prostredí ich „domovských“ UTV. Zároveň však vyslovujeme názor, že v celkovom kontexte skúmanej problematiky nemožno tento fakt hodnotiť negatívne, pretože inšpiratívny efekt inovácií považujeme za rovnako dôležitý tak vo vzťahu k manažérom, ako aj vo vzťahu k účastníkom seniorského vzdelávania.

Tabuľka 14: Skúsenosti s inováciami technického a technologického charakteru – študenti UTV (VS 2)

Technické a technologické inovácie	SVK	CZE	POL	ESP	POR	N	%
sociálne siete (FB, YouTube, Twitter, Instagram)	15	3	16	17	7	58	24,6
komunikácia (Skype, Viber, FB Messenger, WhatsApp)	12	0	17	14	6	49	20,8
študentské karty	1	14	1	17	13	46	19,5
virtuálna UTV	13	0	8	20	3	44	18,6
on-line, off-line prednášky	5	3	3	8	1	20	8,5
MOODLE	7	0	0	6	0	13	5,5
MOOC kurzy	0	0	0	6	0	6	2,5
Spolu	53	20	45	88	30	236	100

Zdroj: vlastný výskum

Poznámka: keďže respondenti mohli uviesť viacero odpovedí N > 100.

Výsledky prezentované v tab. 14 korešpondujú s realitou, na ktorú sme poukázali na viacerých miestach v predchádzajúcich častiach tejto publikácie a dokumentujú, že súčasní seniori vzdelávajúci sa na univerzitách tretieho veku sú stále otvorenejší voči moderným technickým inováciám, najmä vo vzťahu k ich komunikačným funkciám a možnostiam. Naopak, nami zistené fakty potvrdzujú skôr rezervovanejší prístup seniorov k inováciám, ktoré súvisia s aplikáciou moderných edukačných technológií, resp. ich variantných foriem do procesu ich vzdelávania.

2.5 ZHRNUTIE A DISKUSIA

Zámerom prezentácie vyššie uvedených empirických zistení bola argumentatívna dokumentácia reálneho stavu v oblasti implementácie inovatívnych postupov do procesu edukácie seniorov v špecifických podmienkach univerzít tretieho veku. V tomto smere bola formulovaná aj základná výskumná otázka, v znení: „Aké inovácie sa funkčne využívajú vo vybraných zahraničných inštitúciách pre vzdelávanie seniorov?“ V širšom kontexte výskumný zámer obsahoval aj hodnotenie pozitívnych, ale aj prípadných negatívnych dopadov zavádzania inovácií tak, ako ich vnímajú manažéri seniorského vzdelávania. Orientáciu na túto skupinu participantov výskumu zdôvodňujeme predpokladom ich komplexnejšieho vnímania relevantných okolností a súvislostí v predmetnom procese a prostredí, založenom najmä na ich odbornosti a skúsenostiach presahujúcich národný rozmer (projekt IDEMASAP).

Na základe obsahovej a komparatívnej analýzy výpovedí respondentov (manažérov i študentov UTV) získaných prostredníctvom metód rozhovoru (ROZMAN) a dotazníka (DOTUV a DOTMAN) môžeme sumárne konštatovať:

- Záujem participantov výskumu o problematiku inovácií v edukácii seniorov, ako základný predpoklad hodnotenia tohto javu v intenciiach zamerov tohto výskumu. Inovácie nie sú, najmä pre oslovených manažérov a študentov UTV neznámou témou, pričom samotný pojem „inovácia“ sa u nich vo všeobecnosti spája s pozitívnym hodnotením. Inovácie respondenti vidia ako nový a inšpiratívny element (opak stagnácie) obohacujúci vzdelávací proces s výrazným dopadom na zvyšovanie jeho kvality.
- Participantí z radov manažérov UTV dokumentovali, že s inováciami majú vlastné profesné skúsenosti. V rámci výskumu boli na deskriptívnej úrovni identifikované konkrétne príklady edukačných aktivít, ktoré participantí – manažéri považujú za inovatívne. Charakter uvedených inovácií je rôzny. Zahŕňa inovácie *obsahové* („Walking football“, „Rádio senior“, „Turistická sprievodcovia“), *konceptné* („Peer to peer education“, „Medzigeneračná spolupráca“, resp. „Medzigeneračné učenie“, „Seniori seniorom“), ale aj inovácie založené na moderných edukačných technológiách („Virtuálna univerzita“), či využívaní moderných informačno-komunikačných technológií (univerzitný informačný systém, SMS brány, elektronické komunikačné aplikácie, sociálne siete a pod.). Práve s inováciami technického charakteru majú najväčšie osobné skúsenosti

